

Zdenka je bila moja prijateljica. Še sedaj bi bila skupaj, če ne bi bila iz preveč različnih krogov in imela preveč različnih poklicev in življenjskih ciljev. Zdenka je zdravnica. Dve leti po dogodku jo je zanesla usoda daleč od mene. Zelo sva se cenila, a ker nisva pripisovala najini osebni sreči tolikega pomena, sva se ločila z nasmehom prav tako, kakor bi bil v naju še odsvit z onih daljnih otokov. Še sedaj se spominjam na njen zadnji smehljaj. Vlak jo je odpeljal v tujino, tja, kjer je še danes. Včeraj mi je pisala in njena fotografija je pred menoj na pisalniku. Izredno čisti profil obkrožajo črni gladki lasje in včasih se mi zazdi, da vidim na njih še okras egiptovske princese. Oči gledajo v daljavo in v njih je oni posebni izraz, ki me je danes napotil, da sem napisal vso storiijo. V teh očeh je trdno, neomajno zaupanje in mir duše, ki vse čuti in vse pregleda. Sedaj, ko sem si obudil te spomine, mi je zopet laže pri srcu in svobodneje pri duši. In mogoče bom nocoj sanjal zopet tako, kakor sem sanjal včasih. Večkrat se mi je zdelo, da vidim na temnem morju vitko belo ladjo s svetlordečimi jadri, ladjo, na kateri je princ Ranofer. Ali ne bi bilo dobro, da bi prijadral do nas, da bi prinesel modrosti na svet, ki je še vedno poln pohlepa, krutosti in neumnosti? In če si je Silvije Rončević tudi vse sam izmislil ter nam predočil slike z neverjetno sugestivno silo, še vendar verujem, da so naše duše močne in globoke in da bo razvoj duha naposled premagal brezumno in brutalno težo naše narave.

To je vse, kar sem imel povedati.

O B Z O R N I K

RASA IN NEKATERE OBČESTVENE OBLIKE

DR. B. ŠKERLJ

Vedno bolj postaja tudi širšim slojem jasno, da je rasa, rasni sestav, v življenju posameznika kakor tudi narodov in raznih socialnih slojev velikega pomena. Vendar pa je predstava pojma „rasa“ vobče še jako megljena in najširšim, tudi inteligenčnim krogom dokaj nejasna. Zato menda ne bo brez koristi, če skušamo pojem rase in zlasti tudi vlogo rase v raznih občestvenih oblikah nekoliko razložiti.

Razlike med narodom in raso.

Ali smemo govoriti o germanski rasi? Poznamo francosko raso? Ali angleško, ali špansko?

Res je, da najdemo v mnogih spisih, tudi v znanstvenih in morda z njihovega stališča neoporečnih knjigah tako izražanje. Toda vsak antropolog mora tako netočno izražanje odločno odklanjati. Tako n. pr. Francozi često zamenja-

vajo pojma narod in rasa in oni, ki jim sledijo, se tudi ne zavedajo bistvene in *praktično potrebne razlike* teh dveh pojmov.

Menda ni treba mnogo utemeljevati, da je „narod“ etnološki pojem, pojem, ki ima svoje temelje v dušeslovnih vedah (zgodovini, filozofiji, filologiji, etnologiji itd.), ne pa v prirodopisnih (in sicer bioloških). Čemu uporabljamo potem za ta določeni pojem še besedo „rasa“? Mnogim piscem se pozna, da čutijo neko razliko med „narodom“ in „raso“, toda ta razlika je nestrokovnjakom v antropologiji in obči biologiji nejasna.

Rasa je skupina ljudi, ki se razlikuje od druge take skupine po kombinaciji večjega ali manjšega števila dednih lastnosti. V tej definiciji je jasno povedano, da gre pri pojmu „rasa“ za biološki pojem, za pojem, ki zahteva za upravičenost svojega obstoja *dedne lastnosti*. Ali je jezik dedna lastnost? Ali pa vera? Ali narodna noša, način zidave hiš, narodni običaji? Jasno, da ne. Toda prav vse te tu naštete pojave uporabljamo za definicijo kakega *naroda* ali narodnosti. Zamenjava s pojmom „rasa“ je potem pač nemogoča, ker je „rasa“ v biologiji popolnoma določen pojem in moramo označiti vsako drugo rabo tega pojma v znanosti za netočnost, — v popularnih spisih pa za zlorabo, ki meša pojme.

Primer 1.: Nemci so narod. Toda oglejmo si natančneje severnega Nemca, ki je visok, svetlolas in modrook, dolgoglav, in primerjajmo ž njim kakega Bavarca, ki je majhen, rjavih las in oči in okrogloglav (med Bavarci najdemo tudi prav visokoraslo skupino!). Nemca sta oba. Toda: o nemški (enotni) *rasi* tu pač ne moremo govoriti. Naštete telesne lastnosti so v določenih mejah dedne; torej gre pač očitno vsaj za dve rasi v istem narodu. Še huje je govoriti o germanski rasi, ki po pridevniku „germanska“ obsega Irce, Škote, Angleže, Islandce, Norvežane, Švede, Dance in vse Nemce, po samostalniku „rasa“ pa naj bi to bila skupina, ki se razlikuje od druge podobne skupine po večjem ali manjšem številu *dednih lastnosti*! Pa primerjajte severnega Norvežana z južnim Švedom! Južnega Nemca s Škotom! „Germanstvo“, ki je vsem skupno, vendar ni *dedna lastnost* vseh teh narodov! Če pa primerjate n. pr. porenške Nemce s severnimi Francozi (po tej napačni razdelitvi torej s pripadniki „romanske“ rase), kakšna je razlika? Včasih nobena, včasih pa je, prav tako kakor med Francozi, oziroma Nemci samimi.

Primer 2.: Narodnost lahko vsak živ posameznik izpremeni; kot posamezniku v biološkem smislu mu to ne more niti škoditi niti koristiti, biološko se sploh nič ne izpremeni. Ali more živ posameznik izpremeniti tudi svojo raso? Svojo rasno pripadnost? Izključeno. Če si danes žene barvajo lase (to bi se dalo za silo primerjati s prestopom v drugo narodnost), s tem še v biološkem oziru iz rjavolaske ni nastala n. pr. rdečelaska! Ako je komu *dedno* določeno, da bo dolgo živel, n. pr. 80 let (dolgot življenja je dedna lastnost), potem se ta dolgot izpremeni lahko samo z boleznijo, nesrečo ali samomorom — v teku osemdesetih let pa lahko dotičnik nekolikokrat izpremeni svojo narodno in versko pripadnost, to na njegovi dedni podstavi ne izpremeni prav ničesar.

Primer 3.: Bolgari so slovanski narod. Rasno so sila pomešani z Mongoli. Madjari so po narodnosti Ugrofini — rasno najdete tako mešanico vseh evropskih ras, kakor n. pr. na Nižjeavstrijskem. Finci — kot narod prav tako Ugrofini — so rasno že bistveno drugače sestavljeni kot Madjari. In naposled ugrofinski Laponci še bolj drugače! Narodnost torej ni niti vrojena niti prirojena

(kakor n. pr. tudi vera ne!), temveč privzgojena. Važno je, da se zavedamo te bistvene razlike nasproti vedno vrojeni (dedni) rasni sliki, nasproti rasi.

Strogo biološko govorimo o rasi že v primeru, če se kakšna biološka skupina razlikuje od druge take skupine le v *enem* dednem znaku. V antropološki (kakor tudi v ostali biološki) sistematiki je to praktično neizvedljivo, ker bi bil vsak človek ena, samosvoja rasa. V definiciji smo rekli, da pa gre za večje ali manjše število dednih lastnosti, če govorimo o rasi. Torej gre v prvem primeru rabe te besede za *biološke* rase, v drugem za *sistemske* rase, za označbo skupin, ki jih sporejamo v določen sistem — to velja za vse tri biološke vede, za botaniko, zoologijo in antropologijo. Toda to „večje ali manjše število“ dednih lastnosti je slaba točka v definiciji, ki jo moramo natančneje pojasniti, in sicer sedaj le s stališča antropologa. Dednih lastnosti mora biti več ko *ena*, toda *koliko* jih mora biti, da lahko govorimo o skupini ljudi kot o rasi, to je pa stvar konvencije ob določenem stanju eksaktnega antropološkega znanja. Da število ne sme biti premajhno, je jasno, ker bi sicer mogli v ekstremnem primeru definirati ves človeški rod kot eno raso, kar nekateri ne-antropologi tudi delajo (saj čitamo včasih v dnevnem časopisju o „človeški rasi“). Toda človeški rod označujemo s sistemskim pojmom „species“. Rasa je podrejen sistemski pojem. Koliko dednih znakov, oziroma lastnosti, moramo torej združiti za pojem „rasa“? Danes smo na stališču, da potrebujemo za zadostno utemeljitev označbe kakšne človeške skupine kot raso vsaj te-le znake: celotno višino, obliko glave, barvo las in oči; torej vsaj te štiri lastnosti, ki so se vkljub svoji veliki variabilnosti izkazale prav v določenih mejah te variabilnosti za dedne. Dobro pa je, ako moremo raso opisati še podrobneje: n. pr. po obliki nosa, obraza, po barvi kože, po razmerju telesnih delov med seboj ter naposled po duševnih lastnostih. Z vsakim novim znakom, ki ga spoznamo kot dednega in tipičnega za neko skupino, nastane možnost, da se krog te skupine zoži, da postane rasa sicer določnejša, toda da bomo morali dognati za ostale člane nekdanje večje skupine, ki smo jo bili določili le po štirih znakih, novo raso.

Da so v teh problemih res težave, naj nam pokaže primer. „Rase“ imenuje večina antropologov tudi črnce, rumence in belce. Vendar so te skupine določene v glavnem le po enem znaku, namreč po barvi kože. Kljub temu pa poznamo med belci samimi že lepo število skupin, ki jim pravimo prav tako kakor celotni skupini belcev tudi — rase. Tu se očituje pomanjkanje logičnega sistemiziranja. Ako imenujem skupine belcev, rumencev in črncev „rase“, potem ne morem uporabljati istega imena za manjše skupine v teh velikih skupinah. Zato so nekateri (res neznatna manjšina) predlagali, da damo velikim trem skupinam sistemsko klasifikacijo „subspecies“ (razen teh treh skupin bi sodili semkaj še Avstralci in morda tudi še kakšne druge manjše skupine), onim manjšim (v omenjenih glavnih treh) pa pridržimo klasifikacijo „rasa“. Tudi „rasa“ bi mogla vsebovati še „podrase“ — pač po številu dednih lastnosti.

Vsi ti problemi sistemske klasifikacije so še dokaj nerešeni, toda vsakemu biologu je jasno tole: „Narod“ je *etnološki* pojem, ki nima z dednostjo nič skupnega, dočim je „rasa“ *biološki* pojem, ki se nikoli ne sme rabiti kot sinonim za „narod“.

R a s a i n d r u Ź b a.

Ako je torej rasa obči biološki pojav pri človeku, ki ni vezan na narode, potem pač najbrž tudi ni vezan na druge družabne oblike. Ali pa morebiti vendar najdemo kake stične točke?

To je povsem upravičeno vprašanje, ki ga hočemo poskusiti nekoliko razjasniti.

Prvotno, v pradavnih časih, sta bila rasa in narod na videz gotovo upravičena sinonima. Če pomislimo, da je kaka rasa nastala na določenem geografskem ozemlju (po mutacijah in izbiri), kamor je prišla morda na poti za iskanjem življenjskih možnosti, kjer je izgubila tesnejši stik s svojo prvotno veliko skupino, od katere se je odcepila (da so se rase na ta način utrdele, je danes več ko verjetno), potem nam more biti jasno, da se je v tej skupini utrdil tudi svojevrsten jezik, da so se utrdili bogoslužje, običaji, obleke, zidava hiš itd. Takrat torej sta bila rasa in narod vezana na isto skupino ljudi. Zato pa lahko govorimo tudi o rasni psihologiji in o rasni kulturi. Vendar pa tudi pri tem ne smemo niti za hip pozabiti povsem temeljne razlike med „utrjenjem“ *dednih* rasnih znakov in med „utrjenjem“ *tradicionalnih* znakov izoblikovane narodnosti. Eno in drugo je bilo in bi bilo lahko še danes omejeno na *isto* skupino ljudi, a zato vendar ni samo po sebi istovetno!

Dokler je bilo malo ljudi na zemlji, se je tako stanje moglo vzdržati. Ko pa se je človeštvo tako razmnožilo, da je postal stik med posameznimi (rasnimi) skupinami ožji, se je začela izmenjava in prevzemanje kulturnih in etnoloških vrednot. Rasa pa je po svojem bistvu dedno določena in do nekih mejá neizpremenljiva. Takrat je nastal tudi vsakomur viden razkol med pojmom „narod“ in „rasa“.

Primer: Iz srednjega veka poznamo vpad Hunov na Madjarsko. Prinesli so novo narodnost (nov jezik, nove običaje itd.) in tudi novo raso iz Azije. Stare naseljence so narodnostno izpremenili — toda rasno le malo, ker so se maloštevilni prišleci tako temeljito pomešali, da od njihovih rasnih znakov ni ostalo veliko vidnih. Primer, ki sodi prav tako sem, a kaže obratno neodvisnost narodnosti od rase, so Bolgari. Bolgari so zmagali kot Slovani, toda rasno so mnogo bolj pomešani kakor so Madjari in kažejo znake mongolidne primesi.

Premislimo še te možnosti: Ker imajo gibljivi (nomadski) narodi, ki so vezani na patriarhalno kulturo, boljša bojnotehnična orodja in večjo vojno tehniko kakor na zemljo vezani (matriarhalni) narodi, so zmagovalci navadno manj številni kot premaganci. Toda zmagovalci zagospodujejo in vsilijo premagancem svoje narodne osebne. Nekaj časa se drže na površju; toda, ker v takih prilikah navadno nimajo s seboj dovolj žensk svoje rase in narodnosti, se kmalu pomešajo s premaganci. Ako namreč tega ne store, potem *rasa zmagovalcev izgine, narodnost pa ostane*.

Rasa izgine le s smrtjo svojih nositeljev. Ako torej tujerasni prišleci, ki so vtisnili svoj narodni pečat premagancem, izumro, preden so se pomešali s premaganci, izgine njihova rasa, dasi more narodni pečat ostati za vedno na rasno neizpremenjenih premagancih. Lahko se zgodi tudi obratno, namreč, da se zmagovalec tako pomeša s premagancem, da mu vtisne rasni pečat, a prevzame njegovo narodnost ter izgubi svojo lastno prvotno. Med obema ekstremoma so mogoči vsi prehodi; kot primer se prvemu približajo Madjari in Finci, drugemu pa Bolgari in v južnih Zedinjenih državah Severne Amerike črnci in Mulati (slednji govore angleški, rasno pa nosijo jasen pečat svojega mešanja).

Možno je torej, da ostane narodnost zmagovalcev, ali pa da prodre zopet stara narodnost; v drugem primeru gre pač za zgodovinsko epizodo; tudi rasno ni velikega pomena, če se zmagovalec ni mogel dovolj temeljito pomešati s premagancem.

Možno je pa tudi tole: Narod, ki je ohranil svojo raso (to vse je mišljeno za stare čase, ko je bilo še mnogo manj ljudi na zemlji in ko človeštvo rasno še ni bilo tako brezupna mešanica, kakor je dandanes), zavouje vedno več deželá in raznaša na ta način svojo narodnost in „rasnost“ v te dežele. Tam mu gre lahko, kakor smo zgoraj opisali: zmagati more narodnostno, doprinesiti (z mešanjem, oziroma biološko povedano, *križanjem*) tudi svojo rasnost k prvotni rasnosti premaganca, ali ne zmaga niti narodnostno niti se ne pomeša v zadostnem številu. Toda kaj pa doma? Narod, ki smo ga vzeli za primer, se je razširil, toda doma je vedno manj sposobnih ljudi, da bi vzdrževali kontinuiteto rasnosti in narodnosti. Oni narod izumira, ker so mu vojne (čeprav *zmage!*) odvzele sposobnih rasnih mož, in začne uvažati v svoja prvotna bivališča začetkoma sužnje (moške in ženske), pripadnike premaganih narodov, kesnje jih celo vabi tudi kot svobodnjake, le da izpolni nastale številčne vrzeli (pri čemer pa rad pozablja na drugo kakovost prišlecev!). Posledice takega „uvoza“ poznamo celo iz mlajše zgodovine: propad Grške in Rimskega imperija, težave z mešanci v Ameriki in Južni Afriki in prav sedaj z „nizozemskimi“ Malajci!

Antropologom je znano čudno oficielno in tudi družabno stališče Nizozemcev v kolonijah na Sundskih otokih, namreč da velja vsak državljan za polnovrednega Nizozemca! Nemogoča so antropološka raziskavanja, ki bi hotela dognati kakršnekoli rasne razlike med evropskimi (nizozemskimi) priseljenci in malajskimi in drugimi domačini. Da so ti domačini vendar drugačni, čeprav danes morda že govorijo nizozemski, je pokazal pravkar upor na nizozemski vojni ladji, ki mu bodo prav verjetno sledili še drugi. Z narodnostjo, zlasti z jezikom in vero, lahko prepleskamo globlje razlike, ki pa prej ali slej vendar bruhnejo na dan, prav zato, ker so globlje, namreč dedno utemeljene. Predstavljajte si ameriško govorečega, metodističnega zamorca, pa spoznate, da je jezik privzgojen, vera privzgojena — rasa pa vrojena, dedna, neizbrisna! Sicer pa ni treba iti niti tako daleč: Nemci govore in pišejo en knjižni jezik, a vprašajte Bavarca, če bi hotel biti Prus! Pa tu je lahko še verska razlika odločilno važna; vprašajte torej Hanoveranca, če se čuti Prusa! Spoznali boste, da ne; saj si pravijo Hanoveranci sami „Muss-Preussen“ (ker so jih Prusi prisilili, da postanejo „Prusi“).

Kdor zna le en skandinavski jezik (norveški, švedski ali danski), razume prav lahko tudi ostala dva, tudi tujec. Verskih razlik tudi ni. In vendar: zakaj so se borili Norvežani mnogo stoletij za svobodo najprej proti Dancem in potem še proti Švedom? — Rasne razlike pa so dokaj znatne, zlasti med Norvežani in Švedi, Danci pa so vsrkali že mnogo židovske krvi vase.

Sem spada tudi primer angleškega imperija: danes hočejo biti vsi dominioni bolj ali manj samostojni; in Američan, ki je samostojen, je celo razžaljen, če mu nič hudega sluteči Evropec reče, da govori angleški; Američan govori ameriški in je ponosen na to. V vseh dominionih, kakor tudi v Zedinjenih državah Severne Amerike, pa se je prvotna rasnost že močno izpremenila.

Zares ima danes vsak narod mnogo različnih rasnih prvin v sebi. Toda sestava teh prvin je narodno različna. *Vez med narodom in raso je danes torej približno taka, da ima vsak narod pač svojo posebno rasno sliko, toda rasa ni nositeljica posebnega naroda, niti kak narod ni nositelj le ene določene rase. Gre za različne vrste mešanj (kvalitativno in kvantitativno).*

O duševnih kvalitetah posameznih evropskih ras je še težko govoriti, toda razlike vendar čutimo in slutimo. To tudi ne more biti drugače, ker, da so tudi duševne lastnosti dedne, o tem danes pač nihče več ne dvomi. Dedne so posebne nadarjenosti (n. pr. muzikalna, matematična, prirodopisna itd.) in na tem dejstvu sloni tudi podvig in padec posameznih rodbin, rodovnikov in po njih tudi narodov.

Rasa, rasna pripadnost (pa najsi je to mešanica sistemskih ras) je izredno važna za narod.

Prav tako pa je važna tudi za ostale družabne formacije in tudi za socialne sloje. Vsi govorimo vsak dan o raznih socialnih slojih, o tako imenovanih višjih in nižjih slojih, o inteligenci, meščanstvu, delavstvu itd. Tudi v teh slojih najdemo različne rasne prvine, kar se more zlasti lepo dokazati v najnovejši dobi industrializma in urbanizma. Velike industrije so pritegnile v tovarne delavce iz vseh krajev sveta in v velikih industrijah je mešanje med posameznimi narodi in rasami ter rasnimi mešanci neizogibno. Vršni se na tak temeljit način, da že danes, po dveh, največ treh generacijah, skoro ni več mogoče razbrati prvotne rasne pripadnosti.

Primer: V Berlinu je velika večina industrijskih delavcev, ki je prišla z vzhoda, torej iz poljskih pokrajin. Res, da te pokrajine rasno niso dosti drugačne od sosednih nemških pokrajin. Toda v Berlinu se je izvršilo tako temeljito mešanje, da vam danes kažejo le še slovanska imena na izvor posameznih rodov. Poljaki so prinesli nove rasne sestavine, zlasti med delavstvo, tudi v Porurje itd. Nemci domačini iz bogatejših slojev bolj varujejo rasno čistost in so rasno drugačni ko delavci velikih industrij. Med berlinskimi prostitutkami najdete mnogo deklet s poljskimi imeni — te so za domačine ne le narodnostno, marveč tudi rasno tuja prvina. Narodnost se pa hitro izbriše; večina jih že ne vé več za svoj izvor, toda rasa se ne izgubi tako hitro; pomeša se pač tudi, toda dedne lastnosti ostanejo, dokler njihov nositelj ne umre in njegov rod ne ugasne.

Da imajo višji sloji druge poteze na obrazih, da so njihove telesne proporcije drugačne — to srečavamo povsod na svetu. Seveda lahko kdo vpraša: ali se ni vse to izpremenilo šele pod vplivom blagostanja in boljšega življenja? Dobro, to vprašanje je upravičeno; toda gotovo prav tako upravičeno je vprašanje: ali niso blagostanje in boljše življenjske prilike posledica drugačnih dednih lastnosti, ki se izražajo tudi na zunaj v drugačnih potezah obraza?

Kaj je prvotno: različne dedne lastnosti ali pa socialni, oziroma praktično povedano, denarni položaj?

Mislím, da je edino pravilen odgovor tale: *Najprej mora biti življenje, individuum, to se pravi nedeljiva psihofizična enota s svojimi posebnimi, dednimi, reakcijskimi možnostmi, ki se izražajo v tako imenovanih dednih lastnostih. Potem šele moremo govoriti o vplivu okolja na že dani živ faktor. Gotovo je tole: človek (kot homo sapiens) lahko vpliva na svoje okolje, ustvarja si ga sam (domestikacija). Res pa je, da tudi to okolje vpliva nanj. Toda dednih lastnosti vidno in za nas danes zaznatno ne more izpreminjati. Priznavam možnost takega vpliva (n. pr. alkoholizem!), toda dokazati ga vsaj danes za človeka še ne moremo. O gotovo dedno utemeljeni izpremembi, in sicer na slabše, pri živalih (miših) pod vplivom alkohola je napisala A. Bluhmova (Berlin) več znanstvenih razprav, ki dopuščajo utemeljen sklep o takem vplivu tudi na človeka. Prav tako dopuščá tak sklep študij rodovnikov zločincev, prostitutk, raznih duševnih abnormalnežev in otrok, ki posečajo po*

možne šole. Čisto zanesljiv dokaz pa bo za človeka pač jako težko doprinesti, ker ž njim ne moremo eksperimentirati v določeni smeri. Toda mnogo rodovnikov sliči eksperimentom — pri človeku pač pod „vodstvom“ narave.

Imamo dovolj primerov, da otrok prav revnih staršev premaga vse socialne težave in se povzpne do najvišjih človeških možnosti — primer: *Masaryk*. Poznamo primere, kjer član imovite rodbine pade v najnižje globine. Tudi tu bi lahko navedli primere, saj ima prav mnogo družin take člane, toda vobče jih rajši zamolčimo. Znano je seveda tudi, da posebne družabne oblike lahko vzdržujejo posameznike na položajih, ki jim po dednih sposobnostih ne gredo. Kriv je zlasti običaj, da pridobljene dobrine (predvsem materialne) prehajajo od očetov na potomce. Prvi, ki si je pridobil take dobrine, je bil brez dvoma izven povprečka (namenoma nočem vrednotiti), toda njegovim potomcem po današnjih običajih ni *osebno* treba zadostno skrbeti za osebni blagor. Če bi bilo pri materialnih dobrinah tako, kakor je s slavljenjem genijev, bi to bilo mnogo boljše. *Goethe* ni zapustil posebno slavnih potomcev, prav tako *Napoleon* ne in — kar priznajmo že tu — geniji so sploh jako sporadični pojavi. Ali so zato manj dedno vezani?

Mislím, da ne dvomni nihče o tem, da dano socialno okolje ni vplivalo na genije (namreč v tem smislu, da bi moglo njih nastanek omogočiti ali zatreti), temveč da so si ti kolikor mogoče sami ustvarili svoje okolje — ostanejo torej dedni faktorji. Zakaj nimajo potem prav tako genialnih potomcev? Nasprotno vprašanje: zakaj pa nimajo prav tako slavnih prednikov?

Človek ima 48 hromozomov v vsaki stanici (polovico od matere, polovico od očeta). Koliko genov je v vsakem hromozomu pri človeku, ne vemo. Da pa je kombinacij dveh dednih sestavov po 24 hromozomov (od očeta in matere vsakega človeka) na milijone, to vemo. Torej je zgolj slučaj, ako pride v kakem posamezniku (že pri oploditvi) do take kombinacije, da se rodi genij! In bil bi še znatno večji slučaj, če bi se taka srečna kombinacija ponovila pri potomcu takega genija! Ne pozabimo, da se genij lahko poroči z ženo, ki ga daleko ne dosega po svoji dedni vrednosti; in vendar dá ta žena prav tako svojih 24 hromozomov potomcem, kakor mož-genij sam. Pa tudi če ima žena najvišje kvalitete, bi bila zopetna kombinacija za genija zgolj izredno in nezaslišano naključje. Lahko se pa skozi rodove podeduje neka nadpovprečnost, prav tako kakor pri drugih podpovprečnost. Lahko se celo eno ali drugo stopnjuje po srečni (včasih namerni) izbiri zakonskega druga in po slučajni kombinaciji takih hromozomov, ki je v takih rodovih pač bolj verjetna. V principu pa je narava neizprosna in se železno drži le za vsako species tipičnega števila hromozomov. Vse *možne* kombinacije pa se nikoli ne uresničijo, ker jih je preveč in ker ima človek le malo potomstva (tudi če ima zo otrok). Edino verjetnostni račun nam tu lahko pomaga — toda še ta nam pove, da je verjetnost za genija nasproti normalnemu človeku več ko ena proti eni milijardi!

Ob problemu genija smo zašli nekoliko na stranpota. Toda tudi ta problem je važen, ne le s stališča družbe, marveč prav tako za osvetlitev razmerja med okoljem in dedno sliko posameznika.

Računati moramo torej z rasnimi razlikami med posameznimi narodi in med posameznimi socialnimi sloji ter sploh med raznimi razlikami občestva. Ker pa je rasa, rasna pripadnost, za posameznika le sila težko določljiva (saj dobimo rasni tip ali rasno mešanico šele po variacijski statistiki), rečemo bolje, da moramo računati z dednimi, s prvotnimi razlikami, dočim je milje drugoten,

a kot soodločujoč faktor v življenju posameznika vendar tudi jako važen. Ni pa tako važen pri družbi in pri človeštvu vobče, zakaj vedno prodre prej ali slej prvotna, naravna, biološka potencia. Prav zato pa je važno, da se zavedamo *svoje rasne slike*, da poznamo pomen *rase* v življenju občestva.

KNJIŽEVNA POROČILA

Božidar Jakac: *Odmevi rdeče zemlje*. Po pismih iz Amerike priredil Miran Jarc. I. in II. Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana. 1932. Iz zbirke Kosmos.

Obsežna knjiga v dveh sijajno opremljenih zvezkih je edinstven pojav med nami, saj je ta Jakčev potopis po Ameriki prvi poskus sploh, da je naš slikar skušal tako obširno podati svoja popotna doživetja s podobo in besedo hkrati.

Če se le površno ozremo po celotnem Jakčevem dosedanjem slikarskem delu, vidimo, da je izrazit individualist, ki vselej opazuje in upodablja le sebe, svet pa, kakor ga vidi skozi docela osebno nadahnjene naočnike. Kot liričnem poetu mu je poglobljanje v vsebino življenjskih oblik tuje. Je pa obenem tudi do presenetljive izglajenosti dovršen formalist v barvi in linearnem izražanju.

Takega ga prikazuje tudi ta knjiga. Kakor ga slikarja zanima zunanja podoba narave in ljudi, ki jih gleda z očmi romantika, podaja pa na izrazito impresionističen način, enako tudi reflektivno dojema pojave le bolj kot vidne vtise in slučajne oblike neke določene lepote in skladnosti. Podaja v poglavitnem le hipna nastrojenja, utrinke trenutka, katere mu je zbudilo okolje. Zanimivo je, postavim, da ljudi, s katerimi se seznanja in občuje, vnanje prav dobro oriše, o njihovih značajih, o njihovi duhovni podobi pa ne izvemo dosti. Ker pojave okoli sebe, katere oblikuje z besedo ali risbo, sicer analizira, a pogrešamo sintezo, ostanejo ta doživetja manj jasna, brez prepričevalne telesnosti.

Prav v tem čisto impresionističnem načinu opazovanja in pripovedovanja je značilnost teh zapiskov v slikarjevem dnevniku. Kot primeri piščeve sposobnosti podajanja utripajočega življenja, čustvene neposrednosti in slikarske zaokroženosti, so nekateri prizori kar odlični. Tak je popis prihoda v New York, opis slovenske veselice v Clevelandu, nekatere intimnejše slike iz družinskega življenja izseljencev pa posamezni prizori z obale Tihega oceana, obisk Grand Canyon in nekatera sklepna poglavja v drugem zvezku. Vmes so pripovedovanja o doživljajih z dolgega romanja križem Unije, zanimiva, dasi pogostoma precej površna srečanja z ljudmi znanih imen, nekatera skoro bolj sočno opisana snidenja z neznanci, pa mnoga opazovanja svojstvenih oblik ameriškega življenja. To ga navzlic prvotnemu zavzetju čim dalje huje odbija, vendar ga mogočna civilizacija časih le omami, dokler ga spomin na domačijo ne osvesti. S prijaznejšimi čuvstvi je gledal Jakac ameriško pokrajino. Ni čuda, če so nekateri opisi svojevrstne, prabitne prirode zares občuteno napisani. Vendar je zmerom pri tem treba pomniti, da je tudi kot pisec gledal Ameriko skozi barvaste naočnike liričnega poeta.

Dvoje je poglavitnih osi tega potopisa: razvoj piščevega spoznavanja samega sebe in vprašanje naših izseljencev. Prvo nalogo občutimo mestoma kot manj zanimivo, po nekod skoro utrudljivo rešeno, ker je pripovedovanje pre-